

Juridische kaders bij de behandeling van (kanker) patiënten door de (arts-) homeopaat door Marieke Terpstra, klassiek homeopaat en jurist

Er zijn homeopaten die geen kankerpatiënten behandelen omdat ze niet met de wet/regelgeving in conflict willen komen. Anderen behandelen kankerpatiënten zelfs zonder een getekende schriftelijke verklaring van de patiënt. Om helderheid te verschaffen vroeg onze hoofdredacteur collega en juriste Marieke Terpstra om te schetsen wat onze juridische positie is. Ze schetst het historisch juridisch kader, daarnaast doet ze aanbevelingen.

Uitgangspunt van de Wet BIG is dat aan de patiënt de vrijheid toekomt in de keuze tot welke zorgverlener hij zich in verband met zijn gezondheid wil wenden; dat kan een arts zijn die zich ook op het niet-reguliere medische vlak beweegt, maar ook bijvoorbeeld een alternatief genezer, die niet als arts of anderszins is opgeleid. De juridische positie van de behandelaar is niet altijd even duidelijk geweest. Dit artikel schetst het juridisch kader waar binnen de arts-homeopaat en de klassiek homeopaat, niet zijnde arts moeten opereren bij de behandeling van patiënten. De regels gelden bij elke behandeling, ongeacht de gediagnosticeerde ziekte, dus van eczeem tot kanker.

Recht om te behandelen

Met de in 1865 ingestelde Wet op de uitoefening der geneeskunst (WUG) begint, historisch gezien, de scheiding tussen reguliere en niet-reguliere behandelwijzen. De WUG bepaalt dat uitsluitend artsen geneeskunde in de volle breedte mogen toepassen en dicteert het monopolie van de natuurwetenschappelijke geneeskunde. Alle andere methoden heten voortaan alternatief. De gevolgen zijn groot. Overheidsgelden worden besteed aan de ontwikkeling van de natuurwetenschappelijke geneeskunde. Universiteiten richten zich bij de invulling van het medisch onderwijs en het medisch wetenschappelijk onderzoek uitsluitend op deze methode.

De Wet BIG brengt in 1997 een grote ommekeer. Artsen zijn niet langer gehouden aan de natuurwetenschappelijke methode. Hun deskundigheidsterrein wordt ruim omschreven als het verrichten van handelingen op het gebied van de geneeskunst. Niet de wet, maar evidence-based richtlijnen van de beroepsgroepen bepalen zo veel mogelijk welke behandeling de voorkeur heeft. De Wet BiG respecteert de autonomie van patiënt; die kiest voor de behandelmethode en de behandelaar. Ook medisch ongeschoolden mogen zonder overleg met een arts ernstig zieken behandelen, zolang zij maar geen aan artsen voorbehouden handelingen verrichten, zoals het geven van injecties en het verrichten van operaties.

Arts-homeopaten: Tuchtrect en KnmGgedragsregels, naast BIG, strafrecht en WGBO arts-homeopaten dienen zich bij de behandeling van patiënten, naast de wet BIG, te houden aan de KNMG gedragsregels en zullen zich bij schending van deze regels moeten verantwoorden voor de tuchtrechter.

Kern van de KNMG gedragsregels is dat de arts zich moet richten naar het best beschikbare wetenschappelijke bewijs, gecombineerd met klinische ervaring en rekening houdend met de wensen, verwachtingen en ervaringen van de patiënt. Alleen onder strenge voorwaarden mag een arts een niet-reguliere behandeling aanbieden. Deze voorwaarden zijn dat niet wordt voorbijgegaan aan een geïndiceerde reguliere behandeling, dat de patiënt goed wordt voorgelicht, en dat de patiënt geen schade oploopt. Schade wordt door de KNMG breed opgevat. Het betekent onder andere dat artsen geen valse hoop op genezing of verbetering van de klachten mogen bieden en geen onjuiste of incomplete informatie over de werkzaamheid van een behandeling mogen

verstrekken. Ook moeten artsen voorkomen dat een reguliere behandeling niet, of niet-tijdig wordt begonnen.

Verder mogen artsen alleen handelen op basis van een op reguliere wijze gestelde diagnose en mogen zij geen behandelingen afraden die binnen de beroepsgroep algemeen zijn aanvaard. Deze voorwaarden gelden ook als curatieve behandeling niet meer mogelijk is of als de patiënt reguliere behandelingen afwijst. Artsen moeten zich daarnaast altijd bewust zijn van het feit dat de artsentitel bij patiënten vertrouwen in de behandeling kan wekken.

De artsvereniging voor homeopathie (VHAN) gebruikt al geruime tijd aanvullend op de algemene richtlijn van de KNMG gedragsregels die arts en patiënt meer houvast bieden. Volgens die regels moet de homeopathisch arts zich inspannen om de patiënt te overtuigen van de noodzaak van conventionele behandeling als deze levensreddend kan zijn of als onthouding van conventionele behandeling kan leiden tot gezondheidsschade. In die gevallen mag de arts alleen complementair behandelen als de patiënt toestemt in overleg met huisarts of specialist. Als aanvulling op de conventionele behandeling mag homeopathie in alle gevallen worden toegepast. De KNMG gedragsregels gaan in een juridische strijd echter voor de VHAN richtlijn. Volgens de KNMG gedragsregels mag een homeopathisch arts een patiënt met kanker dus alleen maar een homeopathische behandeling aanbieden naast de reguliere behandeling en niet in plaats van. De zorgvuldigheidsnormen die daarbij in acht moeten worden gehouden vormen een grijs gebied, waardoor onduidelijk is wanneer precies de regels worden overtreden. Het is dus noodzakelijk om duidelijk schriftelijk vast te leggen dat met de patiënt besproken is dat er sprake is van een complementaire behandeling, dat deze niet in de plaats gesteld wordt van de reguliere therapie en dat de patiënt erop gewezen is dat gelet op de stand van de wetenschap geen uitspraken kunnen worden gedaan over de effectiviteit, duur en evt. neveneffecten van de therapie.

Klassiek homeopaat: een veelheid aan regels dat het verrichten van handelingen op het gebied van de individuele gezondheidszorg door de wetgever is vrijgegeven, betekent echter niet dat het verrichten van deze handelingen voor degene die deze verricht ook vrijblijvend is.

In artikel 3 Wet BIG is bepaald dat personen met bepaalde beroepen in de gezondheidszorg, waaronder het beroep van arts, in een register kunnen worden ingeschreven. Op hen is artikel 40 Wet BIG van toepassing waarin is bepaald, kort gezegd, dat zij hun beroepsuitoefening zo dienen te organiseren dat een en ander leidt of redelijkerwijze moet leiden tot verantwoorde zorg. Het handelen van een klassiek homeopaat valt niet onder het bereik van de laatstbedoelde bepaling noch is het handelen van de homeopaat onderworpen aan het medisch tuchtrecht. Homeopaten die zijn aangesloten bij de NVKH vallen onder het tuchtrecht van deze vereniging.

Wel is artikel 96 van de Wet BIG voor de normering van door een homeopaat gegeven raad en verleende bijstand van betekenis. Ingevolge deze bepaling handelt ook een homeopaat strafwaardig in het geval waarin hij bij het verrichten van handelingen op het gebied van de individuele gezondheidszorg buiten noodzaak schade of een aanmerkelijke kans op schade aan de gezondheid van een ander veroorzaakt. Indien komt vast te staan dat hij wist of ernstige reden had om te vermoeden dat hij schade zou veroorzaken, begaat hij ingevolge het tweede lid van deze bepaling een misdrijf. De artikelen uit het wetboek van strafrecht betreffende verwijtbaar veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel en de dood van een ander zijn dan van toepassing. Daarnaast is de inhoud van de regeling in boek 7, vijfde afdeling, van het Burgerlijk Wetboek (BW), de Overeenkomst inzake geneeskundige behandeling (WGBO) met het oog op het strafrechtelijk onderzoek naar de normering van belang. Deze regeling stelt, kort gezegd, dwingende (minimum)eisen aan de inhoud die door de hulpverlener en de patiënt aan de behandelsrelatie wordt gegeven. De bepalingen van deze regeling zijn niet alleen van toepassing op artsen, maar op een ieder die geneeskundige handelingen verricht in de uitoefening van een geneeskundig beroep of bedrijf en zien op handelingen op het gebied van de geneeskunst, rechtstreeks betrekking hebbend op de persoon van de opdrachtgever (de patiënt).

Handelingen op het gebied van de geneeskunst zijn onder meer (art. 7:446 BW): verrichtingen, het onderzoeken en geven van raad, rechtstreeks betrekking hebbende op een persoon en ertoe strekkende hem van een ziekte te genezen, hem voor het ontstaan van een ziekte te behoeden of zijn gezondheidstoestand te beoordelen. Professionele standaard in artikel 7:453 BW is bepaald dat de hulpverlener de zorg van een goed hulpverlener in acht moet nemen en moet handelen volgens de professionele standaard. De professionele standaard omvat de medisch-professionele standaard - betreffende het medisch handelen volgens de inzichten van de medische wetenschap en ervaring - en andere aspecten zoals het voldoen aan de rechten van de patiënt en aan andere maatschappelijke normen en wettelijke regelingen.

In de WGBO is voorts een aantal rechten van de patiënt opgenomen. In artikel 7:448 BW staat het recht van de patiënt op door de hulpverlener te verstrekken informatie. In deze bepaling is het beginsel van de zogenoemde "geïnformeerde toestemming" (ook wel "informed consent" genoemd) nader uitgewerkt. De hulpverlener is verplicht de patiënt duidelijk te informeren over het ziektebeeld, de mogelijkheden voor en de risico's van de behandeling als ook de mogelijke andere behandelingen. De KNMG heeft met de richtlijn de teugels dus duidelijk strakker aangetrokken. Huisartsen en artsen die verwijzen naar een Cam-genezer, die een geneeswijze toepast die volgens reguliere criteria niet of onvoldoende bewezen is, kunnen berispt worden. De arts die geacht wordt de patiënt te hebben weggehouden van reguliere therapie kan zelfs geschrapt worden uit het BIG-register. Dit heeft er mede toe geleid dat het aantal VHAN leden erg geslonken is. Ook durven ruimdenkende artsen minder goed te verwijzen naar een homeopaat. In de richtlijn staat echter ook dat de arts rekening dient te houden met de wensen, verwachtingen en ervaringen van de patiënt. Dit impliceert dat een arts een vraag van een patiënt over homeopathie serieus dient te nemen. In de praktijk gebeurt dit uit onbekendheid met homeopathie, vooringenomen ongefundeerde standpunten of angst voor berisping helaas veel te weinig. De eis dat een arts alleen evidence based medicine mag toepassen of naar dergelijke geneeswijzen mag verwijzen, roept de vraag op wat evidence based is. Van de reguliere geneeskunde is slechts 13% evidence based. Daarnaast is over gedegen onderzoek naar het bewijs van de werking/werkzaamheid van homeopathie veel te weinig bekend. Hier ligt een grote taak voor homeopaten. Een database van goed uitgevoerd wetenschappelijk onderzoek maakt de discussie over de werking van homeopathie vele malen makkelijker.

Conclusie

Zowel de arts-homeopaat als de klassiek homeopaat mogen patiënten behandelen mits aan de strenge zorgvuldigheidsnormen wordt voldaan en de patiënt niet wordt afgehouden van een reguliere behandeling. Om problemen te voorkomen bij een eventueel conflict is het noodzakelijk, zeker bij de behandeling van mensen met een levensbedreigende ziekte, om zeer uitgebreid dossier te voeren en waar mogelijk de patiënt schriftelijk te bevestigen dat er sprake is van een complementaire behandeling die de reguliere zorg niet vervangt, dat het gebruik van homeopathische middelen niet betekent dat zonder meer gestopt kan worden met de door huisarts/specialist voorgeschreven medicatie en dat het eventueel afbouwen van reguliere medicatie altijd in overleg met de voorschrijvend arts dient plaats te vinden.